

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО МОДЕЛЮВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МОВНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Людмила СОКРАТОВА,

*вчитель-методист китайської мови, Київська гімназія східних мов № 1,
Заслужений вчитель України*

У статті автор порушує проблему компетентнісного підходу до моделювання дидактичних засобів розвитку культурно-мовних цінностей учнів 4-го класу у процесі навчання китайської мови.

Ключові слова: учні 4-го класу; дидактичні засоби навчання; компетентнісний підхід; китайська мова; культурно-мовні цінності.

A COMPETENT APPROACH TO THE MODELING OF DIDACTICALLY DEVELOPING CULTURAL AND LANGUAGE VALUES OF PRACTICES IN THE CHANNEL LANGUAGE TRAINING. **Liudmyla SOKRATOVA**, Teacher-Methodist of Chinese Language, Gymnasium of Oriental Languages №1 of Kyiv, Honored Teacher of Ukraine.

In the article, the author raises the problem of a competent approach to the modeling of didactic means for the development of cultural and linguistic values of pupils in the process of learning Chinese language in the fourth grade.

Keywords: учні 4-го класу; didactic teaching methods; competence approach; Chinese language; cultural and linguistic values.

Постановка проблеми. На етапі реформування системи загальної середньої освіти, зокрема, іншомовної освіти в Україні, особливого значення набуває мовна підготовка особистості – носія культурно-мовних цінностей українського, інших народів, оскільки неможливо бути успішним фахівцем, професіоналом, не володіючи мовами міжнародного спілкування. Цілеспрямоване навчання однієї, а в перспективі кількох іноземних мов має стати загальним пріоритетом розвитку як шкільної, так і педагогічної освіти. Іноземну мову розглядають як інструмент спілкування й ознайомлення з мовною, культурною картиною народів світу. Фахівці вважають, що якомога раніше навчання іноземної мови сприяє загальному розвитку особистості.

Важливим засобом формування у здобувачів початкової освіти умінь і навичок іншомовного говоріння, читання, слухання та письма є підручник. Значущість цього виду навчальної літератури полягає у тому, що він визнаний основним носієм змісту освіти і засобом навчання, а для учнів 1–4-х класів – основним джерелом знань.

Останнє десятиріччя актуалізувало вивчення китайської мови як мови дружнього китайського народу, мови ООН, ЮНЕСКО. Спрямовуючи педагогічних працівників у формат досягнення ними комунікативної компетенції, за реалізації якої на уроках учні мотивуються до живого, невимушеного спілкування з носіями мови, і вчителі, і учні долучаються до культурно-мовних феноменів, що розвиває соціокультурну сферу особистості, водночас зміцнює українськомовну та іншомовну компетентності. Зрозуміло, така мета вимагає суттєвого оновлення навчання на всіх рівнях – від добору, організації і розподілу мовного і мовленнєвого матеріалу до прийомів його введення і роботи з ним. З огляду на зазначене, актуальність створення навчально-методичного комплексу з китайської мови для учнів 4-х класів є незаперечною і, насамперед, тому, що це перший досвід на шляху створення вітчизняного навчально-методичного комплексу (НМК) з китайської мови.

Мета статті – обґрунтувати актуальність компетентнісного підходу до моделювання дидактичних засобів розвитку культурно-мовних цінностей учнів у процесі навчання китайської мови на прикладі 4-го класу.

Аналіз досліджень і публікацій. На різних етапах розвитку педагогічної науки ученими безпосередньо або опосередковано розглядалися різноманітні питання моделювання дидактичних засобів, питання підручникотворення з іноземних мов. Серед них – В. Бейлінсон, М. Вітютнев, Н. Гез, Г. Граник, Л. Добраєв, А. Климентенко (принципи добору навчального матеріалу до змісту підручників); В. Бондар, М. Бурда, Л. Величко, І. Гудзик, І. Зимня, В. Ільченко, Г. Колшанський, О. Ляшенко, В. Скалкін (система засобів оволодіння навчальним матеріалом); Ю. Бабанський, В. Беспалько, Н. Бібік, С. Гончаренко, Я. Коллюх, В. Краєвський, І. Лернер, Ю. Мальований, О. Пометун, О. Савченко, М. Скоткін та ін. (засоби впливу змісту підручника на виховний, освітній та розвивальний потенціал учнів); Е. Гольфман, Г. Граник, П. Гурвич, Г. Донської, І. Журавльов, Г. Китайгородська, Р. Мартинова, В. Плахотник та ін. (методична організація навчальних матеріалів у змісті підручників). Серед визначних дослідників, які розглядали окремі аспекти, пов'язані з теорією підручників (у т.ч. дидактичних засобів навчання), – Н. Басай, І. Бім, Н. Бориско, П. Гурвич, Л. Калініна, І. Ключковська, Р. Мартинова, З. Нікітенко, С. Ніколаєва, О. Пасічник, В. Плахотник, Т. Полонська, Н. Складенко, С. Шатілов та ін.

Вагомий внесок в обґрунтування теорії методології конструювання змісту шкільних підручників зробив український вчений В. Редько [3]. У його монографії досліджено особливості проектування змісту підручників, науково обґрунтовано систему дидактичних засобів оволодіння змістом, з'ясовано структуру підручників, презентовано авторські погляди на сучасний шкільний підручник з іноземної мови як поліфункціональний засіб навчання іншомовного спілкування.

У процесі моделювання дидактичних засобів розвитку культурно-мовних цінностей учнів враховувався досвід конструювання змісту складових навчально-методичних комплексів китайської мови для 1–3-го класів (розробник – Сократова Л. Г., заслужений вчитель України). Розвиток культурно-мовних цінностей здобувачів освіти є одним із завдань дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів у Київській гімназії східних мов № 1 (2012-2019 роки). Визначено поняття «культурно-мовні цінності» як систему створених у певній мовленнєвій культурі усталених логіко-психологічних формулювань, висловлювань, способів організації думок, які дають змогу суб'єкту бути успішним у спілкуванні, діяльності, взаєминах з іншими (за М. Савченком).

Виклад основного матеріалу. Навчально-методичний комплекс з китайської мови «Чарівна країна Китайської Мови» для 4-го класу реалізує Концепцію підручника для шкіл із поглибленим навчанням китайської мови. Його створення зумовлене необхідністю пошуку нових інтенсивних шляхів і засобів мовної освіти України, яка переходить на новий зміст, що, безумовно, потребує застосування нової сучасної методики. Словом, НМК репрезентує новостворюване покоління підручників для системи загальної середньої освіти в Україні.

Структура підручника з китайської мови для 4-го класу чітка: визначено зміст і обсяг обов'язкових для засвоєння мовних знань, окреслено логіку й послідовність їх засвоєння учнями відповідно до вимог навчальної програми. Зміст викладеного матеріалу відповідає принципу науковості та доступності, зберігається загальна стратегія навчання – від усної мови до читання і письма.

При укладанні навчально-методичного комплексу з китайської мови ми спиралися на дослідження відомих українських учених Н. Бориско і В. Редька. Функції підручника з іноземної мови (Н. Бориско): моделююча, навчаюча, керуюча, інформуюча, мотивуюча, індивідуалізуюча, коменсаторна, контролююча, організаційно-плануюча, адаптивно-оптимізуюча, діагностична. В. Редько вказує на важливість добору матеріалів змісту навчання, спрямованих на забезпечення комунікації учнів.

Комунікативний підхід співвідноситься з питаннями розвитку в учнів умінь і навичок комунікативної поведінки, адекватної цілям спілкування і соціальному статусу комунікантів, а також з питаннями освіти, розвитку і виховання учнів. Пріоритетними засобами формування умінь у спілкуванні є комунікативні завдання (навчально-мовленнєві ситуації, рольові ігри тощо). Комунікативне спрямування процесу навчання іноземних мов у сучасному закладі загальної середньої освіти має бути забезпечене певними умовами, які дають учням можливість не тільки виконувати заплановані завдання, а й сприяти розвитку в них індивідуальних якостей. Насамперед:

- активізувати пізнавальну діяльність з метою використання здобутих знань на практиці й чіткого усвідомлення потреб, місця й об'єктів їх застосування;
- сприяти чіткій організації роботи в співпраці під час розв'язання різноманітних комунікативних проблем/ситуацій;
- забезпечувати можливість активного спілкування через різні засоби, зокрема мережу Інтернет, з однолітками із різних сфер зовнішнього соціуму (клас, школа, країна, зарубіжжя);
- забезпечувати вільний доступ до необхідної інформації з метою формування у здобувачів освіти власної позиції, розвитку вміння її аргументувати, різнобічно досліджувати;
- сприяти розвитку в учнів постійної потреби в удосконаленні їх інтелектуальних можливостей для набуття досвіду виконувати різноманітні завдання соціально-комунікативної важливості.

З огляду на викладене зазначимо, що навчання іншомовного міжкультурного спілкування, результатом якого є досягнення взаєморозуміння у міжкультурному діалозі, має бути

покладено в основу змісту навчання іноземних мов у сучасному закладі загальної середньої освіти. Такий зміст доцільно будувати у формі спілкування щодо актуальних проблем життєдіяльності громадян країни, мова якої вивчається, і громадян своєї країни. Звісно, що пріоритетними за такого підходу мають бути сфери діяльності однолітків, їх інтереси і форми поведінки у різних життєвих ситуаціях. Водночас учні оволодівають уміннями в усіх видах мовленнєвої діяльності, а культура спілкування має бути своєрідним механізмом досягнення взаєморозуміння і толерантного ставлення до всіх його учасників, які здійснюють мовленнєву взаємодію в соціальній та культурній сферах.

Дослідник В. Редько підкреслює, що процес підручникотворення – це різнобічна та багатоемна діяльність, яка потребує не тільки певних наукових знань, а й значних творчих зусиль і, насамперед, усвідомлення того, що це важлива державна справа, від якості виконання якої залежить рівень шкільної іншомовної освіти.

Узагальненими чинниками впливу на створення змісту шкільного підручника з іноземної мови є: • засоби, що забезпечують виконання мети і завдань навчання іншомовного спілкування; • мета вивчення іноземної мови у закладі загальної середньої освіти; • вікові психологічні особливості учнів, їх інтереси, освітній досвід і комунікативні потреби; • рівень вмотивованості навчальних дій учнів, спрямованих на оволодіння іншомовною комунікативною діяльністю; • методи, форми і способи презентації та активізації навчального (мовного, мовленнєвого, інформаційного) матеріалу; • умови, що забезпечують учням можливість демонструвати свій навчальний досвід у різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до змісту навчання; • методи і форми контролю рівня засвоєння учнями іншомовного навчального матеріалу; • форми і способи організації взаємопов'язаного навчання іншомовного спілкування і культури народу, мови якого навчаються учні; • дидактично доцільний добір засобів орієнтування, що сприяють ефективній та раціональній організації діяльності учнів; • можливість для учнів спостерігати результати своєї діяльності та коригувати її відповідно до власних іншомовних комунікативних намірів; • оптимальний добір і раціональна збалансованість навчального матеріалу для набуття учнями іншомовного комунікативного досвіду відповідно до вимог навчальної програми; • можливість для вчителів ефективно здійснювати педагогічне управління навчальною діяльністю здобувачів освіти є метою оволодіння ними змістом навчання китайської мови.

Навчально-методичний комплекс з китайської мови для 4-го кл. складається з підручника (175 с.) та робочого зошита (55 с.). Головною метою НМК є формування та розвиток навичок і вмінь усного мовлення, аудіювання, читання та письма. Комунікативний підхід до навчання в цьому комплексі є провідним і визначає як окремі методичні прийоми, так і організацію матеріалу в цілому. Навчальні матеріали Посібника та Зошита поділяються на 12 уроків та охоплюють такі теми: «Транспорт», «Мій друг», «Шкільне приладдя», «Наша школа», «Улюблені заняття», «Мій друг захворів», «Наш клас», «Свята», «Мій робочий день», «Моя кімната», «Іжа», «Літні канікули».

Для досягнення мети навчання автор пропонує таку структуру кожного уроку: ситуативні діалоги, нові слова та ієрогліфи, граматика, тренувальні вправи, тексти за основною темою, матеріали з аудіювання, тексти для позакласного читання, вірші, пісні, додаткові матеріали з культури Китаю, дидактичні ігри.

У кожному параграфі зроблений акцент на тематичний принцип подання лексичного матеріалу у вигляді таблиць, де слова і словосполучення, що підлягають активізації, згруповані навколо ключових слів, пов'язаних з основною тематикою. Крім того, подається стислий виклад граматичного матеріалу для активного і рецептивного засвоєння, вправи для тренування вживання граматичного матеріалу в усному мовленні та на письмі. Новий матеріал вводиться наочно за допомогою нескладних схем і таблиць. Текст кожного уроку

містить новий лексичний і граматичний матеріал і є основою для розвитку навичок усної та писемної мови.

Ситуативна організація дидактичного матеріалу передбачає змістову розмаїтість навчання, відкриває можливості природнього комбінування мовного та мовленнєвого матеріалу.

Навчальний посібник містить розповіді, загадки, прислів'я, скоромовки, дитячі вірші та пісні, тексти для позакласного читання та слухання, що дає змогу збільшити обсяг навчального матеріалу, який сприяє поглибленню знань учнів з лексики і граматики.

У НМК застосовано функціональний підхід до вивчення мовних явищ. Вони подаються у зв'язному висловлюванні – тексти і взаємодіють з усіма елементами мовної системи. Таке групування різнорівневих мовних явищ забезпечує школярам можливість простежити функціональні зв'язки між мовними одиницями різних рівнів, збагнути їх взаємозалежність, взаємодію і саме так підвести дітей до розуміння закономірностей та сприйняття певних правил.

Соціокультурна проблематика включених до підручника текстів забезпечить засвоєння учнями духовних та культурних цінностей, моральних норм, сприятиме їх естетичному розвитку. Мислення й мовлення школярів розвиватиметься у процесі їх відповідей на подані до текстів запитання, а також при коментуванні окремих фрагментів текстів та нескладної їх інтерпретації (наприклад, характеристики дійових осіб, умотивованої оцінки їх вчинків), прогнозування змісту тощо. Слід зазначити, що дібраний авторами текстовий матеріал є різноаспектним за змістом, цінним у виховному контексті, розвивальним, цікавим для сучасних дітей.

Дбаючи про належний розвиток в учнів 4-х класів навичок читання, автори підручника прагнуть сформувати в них відповідні вікові читацькі навички. Авторським колективом побудовано систему роботи, спрямовану на удосконалення вміння читати (читати вголос і мовчки), сприймати тексти різних типів мовлення, вдаючись до різних видів читання. У підручнику з метою поліпшення читання більша частина ієрогліфічних текстів та вправ мають транскрибований варіант.

Треба відзначити, що в матеріалах для читання та аудіювання авторами збережена автентична мова текстів, оскільки жива мова – запорука цікавої та успішної роботи на уроці. Така організація матеріалу слугує емоційною підтримкою навчального процесу, краєзнавчих знань і в такий спосіб залучає до культури країни, мова якої вивчається. За джерело автори беруть дитячу літературу, видану в КНР.

Післятекстові вправи спрямовані на перевірку розуміння прочитаного тексту і формування вміння зв'язно і логічно викладати його зміст. Текст є моделлю для розгорнутого монологічного висловлювання з конкретної теми. До уроку входять також діалоги як повсякденного, так і культурознавчого характеру, що є прикладом використання певного мовного матеріалу в усному мовленні.

Особливий інтерес становить подана в підручнику система ситуативних вправ для розвитку умінь і навичок усного діалогічного спілкування, що є важливою умовою повноцінного опанування мовою.

Групування мовного матеріалу довкола тексту дає змогу авторам забезпечити комплексне і систематичне повторення раніше вивченого: на кожному уроці вчитель зможе повернутись до вивченого, та, з'ясувавши рівень засвоєння школярами навчального матеріалу, продовжити формування навичок застосування здобутих знань на практиці.

Безперечною перевагою підручника є надання значної уваги авторів розвитку умінь і навичок аудіювання, що для учнів початкової школи є особливо важливим. Нами розроблено систему завдань на основі аудіотексту, виконання яких сприятиме формуванню вміння слухати і розуміти головну думку аудіотексту, виокремленню причинно-наслідкових

зв'язків між висвітленими в ньому подіями та явищами, розвитку уяву, а також навчить сприймати створений авторами культурознавчий контекст.

Найбільшу цінність мають навчальні матеріали з подання та вироблення навичок ієрогліфічного письма за принципом від простого до складного.

У підручнику та в робочому зошиті подано багато яскравих ілюстрацій, які допоможуть учням краще засвоїти навчальний матеріал.

Застосований авторами підручника диференційований підхід до учнів реалізується через варіанти виконання творчих завдань, а також уключення завдань підвищеної складності. Цінним є враховане в підручнику раціональне поєднання індивідуальних, групових та колективних форм роботи.

Навчання за НМК, безумовно, сприятиме ґрунтовному опануванню школярами китайської мови та підвищенню культури їх мовлення. За своїм змістом і структурою підручник є новаторським і відповідає сучасним вимогам до підручникотворення, водночас вирізняючись нетрадиційним підходом до навчання китайської мови.

Пропонована автором НМК методика базується на сучасних здобутках вітчизняної мовознавчої, педагогічної і психологічної наук, враховує вимоги Державного стандарту початкової освіти, забезпечує дотримання принципів особистісно зорієнтованого навчання, комунікативно-діяльнісного підходу, а також наступності й перспективності з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів 4-х класів.

Висновок. Компетентнісний підхід до моделювання дидактичних засобів розвитку культурно-мовних цінностей учнів засобами китайської мови сприяє реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів», що триватиме у Київській гімназії східних мов № 1 й упродовж 2019 року.

Література

1. Николаева С. Ю. *Основи сучасної методики викладання іноземних мов*: навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2008. 286 с.
2. Редько В. *Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика*. Київ: Генеза, 2012. 222 с.
3. Редько В. Г. *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика*: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2017. 626 с.
4. Сократова Л. Г. *Китайська мова*. Навчальна програма для 1–4 класів. Київ: [б.в.], 2012. 12 с.
5. Сократова Л. Г. *Китайська мова. Підручник для 4 класу*. Київ: [б.в.], 2015. 175 с.